

1942 Yılında Dünya Madenciliği

Önsöz:

Cihan savaşı uzadıkça ve şiddeti arttıkça münferit iktisadî sahalarda mevcut iptidaî madde ve yeraltı servetlerinin ehemmiyeti de yükselir, çünkü ithalât imkânları azaldığı gibi modern denizaltı ve tayyare harbi yüzünden milletlerarası ticarî münasebetler müşkilleşir. Bundan dolayı münferit memleketlerde yerli istihsalâtın ihtiyaçlara uydurulmasına ve millî müdafaa dışındaki istihlâkin imkân dahilinde tahdidine lüzum görülür. Bu vaziyet ise istihsal, istihlâk ve ticarî faaliyetin harp ve buna bağlı fevkalâde haller icaplarına göre tanzim etmek, hükümetlerin kontrolüne tabi tutmak ve bir takım tedbirlerin alınmasını icap ettirir. Bu bakımdan modern savaş ham madde teminine istinat eden bir istihsalât yarışı halini alır.

1942 yılının dünya matbuatını gözden geçirecek olursak harp icaplarına göre alman iktisadî tedbirler cümlesinden maden arama ve istikşaf işlerine azamî hız verilmesi, yeni teşkilâtların meydana getirilmesi, hurda metallerin toplatılması, mevcudu az metaller yerine daha kolay temin olunabilen madenlerin ikamesi, mamulâtın standartlaştırılması ve nevilerin azaltılması, imkân dahilinde metal yerine diğer sun'î maddelerin kullanılması, sivil seferberlik ve iş mükellefiyetlerinin tatbiki, istihsalin rasyonelleştirilmesi, mesai müddetinin uzatılması, mühim maden ocaklarının devletleştirilmesi veya hükümetin kontrolü altına alınması, sivil işlere olan sarfiyatın asgarî hadde indirilmesi, kadın işçilerden azamî istifade, grevlerin men'i ile işçi hıfzıssıhha işlerine önem verilmesi, nihayet ikinci derecedeki maden ocakları ile fabrikalardaki işçi ,makina ve malzemenin sevkülceyiş bakımından daha mühim istihsalât sahalalarına nakli gibi tedbirler mühimdir. Diğer taraftan iase meselesinin güçlükleri, fiyatların yükselmesi, bombardıman tehlikeleri normal zamanlara nazaran sakin çalışma ile elde edilen randımanı ihlâl eder. Bu yüzden ücretlerin yükseltilmesine rağmen işçi başına isabet eden verim kabiliyeti, bilhassa muharip memleketlerde, harbin şiddetlenmesine makûs olarak inkişaf eder. Meselâ İngilterede 1940 yılında taşkömür ocaklarında çalışan beher işçinin senevi verim kabiliyeti (randımanı) 298 tonu tutmuşken, 1941 de 292 tona ve 1942 de ise 289 tona inmiştir. En produktiv çalışma yaşlarında olan meleke sahibi erkek işçilerin yerine genç ve daha ihtiyarların veya kadınların ikamesi de randımanın azalmasında mühim bir rol oynar.

Ekseri memleketlerde sevkülceyiş düşüncelerden dolayı istihsalât ve istihlâkine ait resmî istatistikî malûmatın ifşa edilmemesi 1942 dünya madenciliğinin sarih bir bilançosunun tanzimini güçleştirdiğinden, aşağıdaki satırlarda cihan savaşının dördüncü yılında müteaddit ülkelerde başlıca yeraltı servetlerinin istihsal, sarfiyat ve fiyat durumlarıyla son zamanlarda harp icaplarına göre alınan en mühim tedbirleri kısaca gözden geçirelim:

Esas metaller:

Millî müdafaa bakımından en mühim metal olan bakır istihsalâtı son seneler zarfında gittikçe çoğalmış ve harp bidayetindenberi yani 1939 yılı ile 1942 yılı arasında 2.114.670 tondan 2.510.000 tona yükselmiştir. Demek 1942 istihsalâtı 1938 senesinin istihsalâtı olan 1,99 milyon tona nazaran % 26,1 nisbetinde bir artış kaydetmiştir.

Bakır müstahsilleri arasında bilhassa Amerika B. D - i, Şili, Meksika ve Peru mühim yer tutar. Amerika B. D - inin 1941 istihsalâtı 922.800 tondan 1942 de 1,2 milyon tona çıkmış ve dünya bakır istihsalâtının aşağı yukarı yarısını teşkil etmiştir. Bundan başka hurda bakırdan 650.000 ton bakır elde edilmiş ve 1942 yılı zarfında Cenubî Amerika ile diğer ülkelerden 500.000 ton miktarında bakır ithal olunmuştur.

Şilinin bakır istihsalâtı 1942 de 463.000 tonu bulmuştur. Bu miktarın ileride 600.000 tona çıkarılması için bazı tedbirler alınmış ve Amerika B. D - i tarafından mühim maddî yardımlar yapılmıştır. Meksika ve Peru bakar, madenlerinin finansmanı ile buralara makina gevkiyatına hız verilmiştir. Bundan dolayı 1941 de 49.200 tonu bulan Meksika bakır istihsalâtı 1942 de yeni bir gelişme kaydetmiştir.

Bu rakamlara bakılırsa dünya bakır istihsalâtının takriben üçte ikisi Amerika kıtasına isabet etmiştir. Buna rağmen Amerika B. D- inde bakırın sivil işlere olan sarfiyatı sıkı bir tahdide tâbi tutulmuş, bakır yerine elektroteknikte gümüşün kullanılmasına girilmiş, altın madenlerinde çalışan işçilerin bir kısmı bakır madenlerine geçirilmiş ve metruk bakır madenleri yeniden işletilmeğe başlanmıştır..

İstihsal ve ithalâtın artırılması bakıra olan rağbetin ve bilhassa millî müdafaa ihtiyaçları için sarfolunan bakırın çoğalmasına bağlıdır. 1942 yılında Amerika B. D - i yalnız millî müdafaa işleri için 1,85 milyon ton bakır sarfetmiştir. Memleketin bakır stoku yeni bir azalış kaydederek 31.12.42 tarihinde 120.000 tona inmiştir.

Madencilik ve metal endüstrisinin teşviki ile tevsi için harp bidayetinden 1942 yılının birinciteşrin sonuna kadar verilen veya açılan kredi tutarı 3,99 milyar dolara varmıştır. Bu tutardan 1.788 milyon doları Metal Rezerv kumpanyası vasıtasıyla dağıtılmıştır.

İngiltere ile dominyon ve müstemlekelerinin 1942 yılındaki bakır istihsalâtı aşağı yukarı 500.000 ton tahmin edilmektedir. Buna mukabil Avrupanın (İngiltere hariç) 1942 bakır istihsalâtı 250.000 tonu aşmamıştır.

İngiltere Levazım Nazırlığı tarafından Rodezya bakır madenlerinin tevsi için cem'an 1,5 milyon sterlin tahsis edilmiştir. Consolidated Copper ile Rhokana kumpanyasının sermayeleri artırılmıştır, 1938/39 malî senesinde Rodezyanın bakır cevheri istihsalâtı 225.000 ton iken 1941/42 malî yılında 270.000 tona yükselmiştir.

Müttefiklerin bakır ihtiyacını temin ve tevziatını tanzim maksadiyle Amerika B. D - i, İngiltere ile Kanadadan müteşekkil bir Beynelmillel Bakır Dairesi tesis edilmiş ve 1942 sonunda faaliyetine başlamıştır. Cenubî Amerikadan bakır ithalâtını teşvik maksadiyle bakır fiyatı libre başına 11,25 sentten 12,375 sente yükseltilerek % 10 nisbetinde bir zam kabul olunmuştur. Aynı zamanda Avustralya ve Kongo bakır endüstrisine yeni krediler açılmıştır.

Amerika B. D-inin 1942 senesinde istihsal olunan metalik yeraltı servetlerinin kıymeti Maden dairesinin resmî malûmatına göre 2,33 milyar doları bulmuştur.

Avrupa memleketlerinde de maden arama, hurda metal toplatma, istihsalâtı artırma ve sivil işlerdeki sarfiyatı azaltma işinde mühim tedbirler alınmıştır. Macaristan hükümeti madenciliğin teşviki maksadiyle senevi tahsisatını 21,5 milyon pengö artırmıştır. Yalnız Hagybanya madenlerinin tevsi ve yeniden tesisine 12,4 milyon pengö tahsis olunmuştur. Metal cevheri yataklarının aranması işine 6 milyon pengö ayrılmıştır.

İsveçin Boliden şirketi memleketin şimalinde bakır, kurşun ve çinko cevherlerini havi bir kaç maden zuhuru keşfetmiştir. Memleketin kurşun istihsalâtı 15.000 tona çıkarılmıştır.

Fransanın Aveyron bölgesindeki bakır madenleri yeniden işletilmeğe başlanmıştır. Aynı zamanda hurda metal toplatılması yeniden teşkilatlandırılmıştır. İtalya hükümetinin 12.3.943 tarihli bir emri üzerine memleket dahilindeki tekmiil çinko ve kursun stokları hükümet kontrolüne tâbi tutulmuştur. İspanyada kurşun madenleriyle izabehanelerin bir Birliği meydana, getrilmiştir.

İktisadî ve malî tedbirlere muvazi olarak Avrupanın bazı memleketlerinden (Almanya, Romanya, Macaristan ve Finlandiyada) şimdiye kadar yürürlükte bulunan madencilik kanun-

larında mühim tebeddülât yapılmış, vergi nisbetleri azaltılmış ve devlet işletmelerinin sayıca çoğalması için bazı maddeler ilâve olunmuştur.

Bu gibi tedbirler sayesinde İspanyanın bakır cevheri istihsalâtı mühim bir gelişme kaydetmiştir. 1941 yılının aylık istihsalâtı 10 ilâ 13 bin ton arasında tehalûf etmişken, 1942 temmuzunda 278.571 ve ağustos ayında 233.026 ton bakır cevheri istihsal edilmiş ve Rio Tinto bakır madenleri tam kapasitesiyle çalışmağa başlamıştır. Kurşun istihsalâtı da son aylar zarfında 4.713 tondan 5.987 tona ve çinko istihsali 5.777 den 5.987 tona yükselmiştir.

Bulgaristanda hurda bakır toplatılmasına hız verilmiş ve Ziraat bankasıyle Kooperativ bankaları tarafından mubayaasına girişilmiştir. Slovakyanın 1942 yılı bakır cevheri istihsalâtı 119.040 tonu bulmuştur.

Japonya son cihan savaşına kadar yılda takriben 100.000 ton bakır ithal ediyordu. Amerikadan bakır ithalinin sekteye uğraması üzerine Filipin ve Mançuko doğusundaki bakır madenlerinin işletilmesine hız verilmiştir.

Amerika B. D-i Maden Dairesinin malûmatına göre Amerika B. D-inin 1941 yılında 812.970 şort tonu bulan kurşun sarfiyatı 1942 de 1.050.000 tona yükselmiştir. Kurşun istihsalâtının teşviki maksadiyle Idaho ve Utah maden ocaklarında çalışan işçilerin ücretlerine "US War Labor Board,, (A. B. D. Harp Mesai Dairesi) tarafından yeni bir zam tasdik olunmuştur. Hurda kurşun toplatılmasına hız verilmiş ve hurdadan elde edilen musaffa kurşun miktarı 1939 ilâ 1942 yılları arasında senevi 241.500 den takriben 450.000 tona balığ olmuştur.

Meksika 1942 yılında cem'an 159.150 ton kurşun ve 140.000 ton çinko istihsal etmiştir. Şili hükümeti kurşun madenlerinin tevsi için 8 milyon pezuluk bir kredi açmıştır.

Avustralyanın 1941 yılında 275.000 tonu bulan kurşun istihsalâtı 1942 de 300.000 tona yaklaşmıştır. 1942 çinko istihsalâtı ise 90.000 tonu bulmuştur.

İngiltere hükümetinin ağustos 1942 tarihli bir emri üzerine memleket dahilindeki bütün kurşun stoklarına millî müdafaa emrine verilmek maksadiyle el konmuştur. Avustralyadan kurşun ithalâtını artırmak maksadiyle kurşun ve çinko fiatlarına münasip bir zam yapılmıştır. Aynı zamanda metal ve iptidai madde istihsalâtı ile satışının kontrolü için "Commonwealth Supply Council,, teşkilâtı kurulmuştur.

Fransada kurşun ve çinko istihsalâtını teşvik maksadiyle fiyatlara yeni bir zam yapılmış ve hurda metal toplatılmasına devam olunmuştur. Teslim olunan beher 200 gram hurda metal mukabili 1 litre şarap tevzii usulüne geçilmiştir.

Almanya, işgal olunan şark vilâyetlerindeki yeraltı servetlerinden azamî istifade maksadiyle yeni teşkilâtlar meydana getirmiştir.

İtalyada olduğu gibi İngiltere, Romanya, Japonya ve diğer bazı memleketlerde 1941 - e nazaran fazla istihsal için mükâfat usulü tatbik olunmağa başlamıştır. Sevkülceş bakımından mühim maden âmillerinin vergi nisbetleri azaltılmış ve altın madenlerindeki işçilerin bir kısmı bakır, kurşun ve çinko madenlerine nakledilmiştir. İşçilerin inzibatı sağlanmıştır ve seferber bir vaziyet ilân olunmuştur. İtalyanın 1942 yılındaki çinko istihsalâtı 100.000 tona yaklaşmıştır.

İspanya madenciligi yeni bir kalkınma safhasına girmiştir. Yalnız 1942 temmuzunda 78 yeni maden işletme imtiyazı verilmiştir. Bunlardan bir kısmı kurşun, bakır, demir cevheri ve antimuan yataklarına aittir. Böylece adı geçen memleket 1942 yılında 50.000 ton çinko konsantresi istihsal etmiştir.

Belçika ve Polonyada kurşunlu çinko madenlerin istihsalâtına hız verilmiştir. Fas ve Ce-zairin kurşun ve çinko istihsalâtının arttırılması için bazı teşebbüslere girişilmiştir.

Japonya Uzak Doğuda yeni işgal olunan bölgelerdeki yeraltı servetlerinin tetkik ve aranması ile işletilmesi için Maden Tetkik ve Arama Enstitüleri tesis etmiş ve anavatan maden şirketlerinin şubeleri açmıştır.

Kanadanın 1942 yılındaki yeraltı servetleri istihsalâtı 564,2 milyon dolar kıymetini bulmuş ve 1941 yılına nazaran 4 milyon dolar bir artış kaydetmiştir.

Dünya kalay istihsalâtı hakkında tam bir malûmat mevcut değildir. 1942 yılı bidayetinde başlıca kalay müstahsilleri olan Malezya, Holânda Hindistanı ve Hindi Çininin Japonlar tarafından işgali üzerine istatistik doneler ifşa oluşmamaktadır. Londrada yeni tesis olunan Beynelmilel Kalay Karteli 1.1.1942 tarihinden 1946 senesi sonuna kadar uzatılmış ve bu Karatele Japonların elinde bulunan kalay müstahsilleri de nazarı olarak ithal edilmiştir. Maamafih müttefikler emrindeki Bolivya, Belçika Kongosu ile Nijeryanın ihracat hisseleri oldukça arttırılmıştır. Belçika Kongosunun eski ihracat hissesi 13.035 ton iken yeni taksimatta 20.178 tona, Nijeryanında 10.890 tondan 15.376 tona çıkarılmıştır.

Nijerya kalay madenlerinin tevsi maksadiyle işçi kadrosunun arttırılması ve istihsalin yükseltilmesi için bir takım çarelere baş vurulmuştur. Bolivya kalay madenlerine maddî yardımdan maada kalay cevher ve konsantresinin revacı Amerika B. D - i tarafından temin edilmiştir. Fakat nakliyat meselesi güçleştiğinden Bolivya hükümeti Oruru civarında bir kalay izabehanesinin tesisini kararlaştırmıştır. 1942 yılında Bolivya'dan Amerika B. D - ine ithal olunan kalay konsantresi 35.508 şort tonu bulmuştur. Belçika Kongosunun kalay istihsalâtından 1942 yılı zarfında 12.000 şort ton Amerika B. D - ine ve 9.000 ton da İngiltereye ithal edilmiştir.

Bolivya'dan ithal olunan kalay konsantresinin izabesi için Texas City'de yılda 25.000 ton safi kalay verebilecek kapasitede bir izabehane 1942 mayısında işletilmeğe açılmıştır. Bu tesisatın yıllık kapasitesi 1943 de 50.000 tona çıkarılacaktır. İngilteredeki kalay izabehanesinin yıllık kapasiteleri 50.000 ve Belçika Kongosunun 10.000 tondur. Amerika B. D - i, İngiltere ve müttefikleri senevi 90.000 ton kalay temin edebilecek bir vaziyettedir.

Diğer taraftan Japonya, işgal olunan Uzak Doğu ülkelerinde 110 kalay madeninin işletilmesine girişmiştir. Bunlardan 35 - inde üç büyük Japon şirketi tarafından, hükümetin kontrolü altında, kalay cevheri istihsal edilmektedir. Bundan dolayı çok yakında Malezya kalay cevheri istihsalâtının normal seviyeye çıkması beklenmektedir.

New-Yorktan alınan malûmata nazaran Amerika B. D - inin kalay stoku 1942 yılı sonunda 120.000 tona inmiştir. Bundan dolayı kalay istihsalâtının teşviki için Bolivya'ya 15,5 milyon dolarlık bir kredi açılmıştır. Reconstruction Finance Corporation teşkilâtı yalnız Bolivyanın madencilğini yükseltmek ve oradan maden mahsulâtı satın almak için 1 milyar dolar tahsis etmek kararındadır. Bundan başka kalaylanmış teneke, tüp, kutu ve saire gibi 480.000 ton hurdadan 5.700 ton safi kalay elde edilmiştir. Bu iş için 6 kalay tasfiyehanesi tesis olunmuştur. Aynı zamanda teneke istihsalı için kullanılan kalay miktarı 1937 de 41.102 tondan 1942 de 20.000 tona indirilmiştir. Bu gibi tahdidat neticesinde Amerika B. D - inin 1942 yılındaki kalay sarfiyatı 65.000 tonu tecavüz etmemiştir.

İngilterenin Cornwall bölgesinde bulunan ve Harbi Umumî senelerinde işletildikten sonra terkolunan kalay madenleri yine işletilmeğe başlanmıştır. Kanadanın Sullivan kalay cevheri yataklarından yıllık 500 ton kalay istihsalı beklenilmektedir. Cenubî Afrikanın Kaoka bölgesinde yeni keşfolunan kalay cevheri yataklarının işletilmesi kararlaştırılmış ve başka kalay madenlerinden istihsal olunan kalay-cevherinin izabesini yerinde temin maksadiyle Zaiplaas civarında yeni bir izabehanenin kurulmasına girişilmiştir.

İspanya ve Kalyada da tenörce fakir kalay zuhurlarının işletilmesi işi ele alınmıştır, Portekizde kalay cevheri ihracatı yasak edilmiş ve kalay fiyatı kg. başına 135 eskidos'a çıkarıl-

mistir. İsviçte kalaydan süt tencerelerinin imali yasak edilmiştir. Bulgaristanda kalaylı halitaların ticareti hükümet müsaadesine tâbi tutulmuştur.

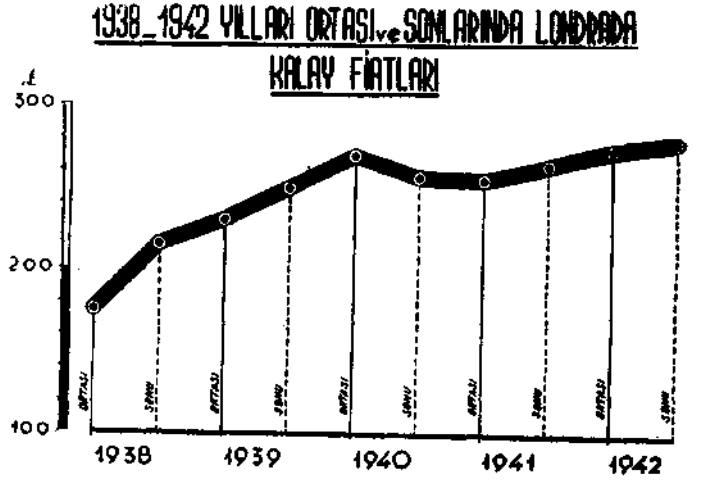
Kanadanın kalay sarfiyatı vasati olarak 1938 yılına nazaran % 40 nisbetinde tahdit edilmiştir. Sivil işlere olan sarfiyat ise % 75 nisbetinde azaltılmış ve bu normal senelerin ancak dörtte birini teşkil etmiştir. Piring istihsalinde kullanılan kalay miktarı hazar senelerinin üçte birine indirilmiştir.

Esas metal fiyatlarına gelince münferit hükümetlerin sıkı kontrolü sayesinde 1914 - 18 harbinde olduğunun aksine fazla bir yükseliş kaydetmemiştir. İngilterede bakır, kurgun ve çinko resmî fiyatları 1939 birincikânunundan itibaren aynı seviyeyi muhafaza etmiştir. Kalay fiyatı ise 1939 ortasında long ton başına 239 sterlinden muamele görmüşken 1941 de 256 ilâ 265 sterlin arasında bir temevvüçten sonra 1942 sonlarına doğru 275 sterline yükselmiştir. Amerika

B. D - inde bakır fiyatı 1940 sonbaharındanberi aynı seviyede kalmıştır. Yalnız 1941 yılına nazaran fazla istihsal olunan bakırın libre başına 5 sent bir prim tediye olunmuştur.

Çinkonun libresi 8,25 sentten ve kurşunun 5,85 ilâ 6,5 sent arasında satılmıştır. Bu nisbi fiyat istikrarının başlıca sebebi Amerika B. D-inde olduğu gibi İngilterede de hükümetin metal istihsal ve ticaretine hissedar olmasındadır. Bundan başka İngilterede metal ithalâtının hükümetçe inhisar altına alınması ve Amerika B. D - inde hükümetin başlıca finansman rolünü oynaması da büyük ehemmiyeti haizdir. 1938 - 1942 yıllarında esas metallerin azamî ve asgarî fiyatlarını libre (453 gr.) başına sent hesabına aşağıya dercederiz:

Seneler	Bakır elektr. New-York	Kalay New-York	Çinko St. Luis	Kurşun New-York	Kalay Londra long ton sterlin
1938 azamî	11,25	46,75	5,05	5,15	217,6
" asgarî	9,00	35,00	4,00	4,00	153,25
1939 azamî	12,50	75,00	6,50	5,50	272
" asgarî	10,00	45,00	4,50	4,75	208,75
1940 azamî	12,50	58,00	7,25	5,80	290,25
" asgarî	12,00	44,75	5,50	4,75	231,5
1941 azamî	12,00	55,00	8,25	5,85	282,5
" asgarî	12,00	50,10	7,25	5,50	255
1942 azamî	17,00	55,00	8,25	6,50	260
" asgarî	12,00	52,00	8,25	5,85	275

Altın ve gümüş :

Son cihan savaşının ilk senesi olan 1939/40 yılına kadar muntazaman artan dünya altın istihşalâtı 1941 yılından itibaren azalmağa yüz tutmuştur. 1940 yılında 40,5 milyon onzu tutan altın istihşalâtı 1941 de 39,9 milyon onza inmiştir. 1942 yılında yine bir miktar azalarak 36,3 milyon onzu bulmuştur. 1940-42 yıllarının dünya altın istihşalâtı onz hesabı ile şöyledir:

Memleketler	1940	1941	1942
Cenubî Afrika İttihadı	14	14,4	14,3
K a n a d a	5,3	5,3	4,8
Amerika B. D - i	4,9	4,8	3,7
Diğer memleketler	16,3	15,4	13,t
Yekûn	40,5	39,9	36,3

Dünya altın istihşalâtının % 35 - ini temin eden Cenubî Afrika İttihadının Transvaal madenleri 1941 yılında 14.386.361 onzdan 1942 de 14,3 milyon onza düşerek aşağı yukarı % 2 nisbetinde azalmıştır. Bunun asıl sebebi altın madenlerinde çalışan işçi sayısının 375.923 den 347.356 - ya düşmüş olması ve makina ile malzeme tedarikinin güçleşmesidir.

Amerika B. D - inde 15.11.1942 tarihinden itibaren bazı altın madenleri kapatılmış ve buralarda çalışan 20.000 işçi ile tesisatın bir kısmı bakır madenlerine nakledilmiştir. Aynı zamanda memleketin başlıca altın madenlerinde çalışma 60 gün müddetle tatil edilmiştir. Kapatılması icap eden altın madenleri yılda en az 1.200 ton cevher istihşal edenlerdir. Bu 60 gün zarfında işçiler bakır, çinko ve kurşun madenlerinde çalıştırılacaklardır.

Mühim altın müstahsili olan ve 1941 de 1,2 milyon onz altın çıkaran Filipin adalarının Japonya tarafından işgali de Amerika B. D - inin altın istihşalâtını azaltmıştır.

Altın istihşalâtındaki tahdidat ilk defa olarak Avustralya hükümeti tarafından tatbik olunmağa başlamıştır. Bu yüzden 1940 yılında 1.640.000 onzu bulan Avustralya altın istihşalâtı 1941 de 1.480.000 onza ve 1942 de 1,25 milyon onza inmiştir. Bundan dolayı İngiltere müstemlekelerinin altın istihşalâtı 1942 de 1941 yılına nazaran % 10 - 12 nisbetinde azalmıştır. Aynı zamanda altın madenlerinden alınan millî müdafaa vergisi 1941 sonunda umum kazancın % 16 - sını tutmuşken 1942 bidayetinde % 20 - ye çıkarılmıştır. Malzeme fiyatlarıyla işçi ücretleri de nisbeten yükselmiştir. Halbuki altın fiyatı Londrada son 2 - 3 sene zarfında aynı seviyeyi muhafaza etmiş ve onz başına 168 şilinden muamele görmüştür. Amerika B. D - inde altının onzu 35 dolar olarak kalmıştır.

İngiltere ve müttefikleri altın istihşalâtının tahdidine giriştikleri halde Avrupa ve bazı Afrika ülkelerinde istihşalâtı arttırmak yolunda bazı teşebbüsata girişilmiştir. İspanya ve Portekiz altın madenlerinde yeni tevsi faaliyetine geçilmiş ve altın millî ehemmiyeti haiz bir maden olarak ilân edilmiştir. Macaristanda altın eşya imali tahdide tâbi tutulmuştur. Almanya da altın ticareti hükümet kontrolü altına alınmıştır. Romanyanın Alba ve Runedora bölgesindeki altın ve gümüş madenleri 1942 yılında 390,4 kg. altın ve 745,5 kg. gümüş istihşal etmiştir. İstihşalâtı arttırmak maksadıyla altın mubayaa fiyatlarına yeni bir zam yapılmıştır. Bulgaristanda altın madenlerinin devletleştirilmesi karar altına alınmıştır.

Batı Afrikasının 1938 yılında 160.000 onzu bulan altın istihşalâtı son 5 yıl zarfında 6 misli çoğalarak 1942 de 930.000 onza çıkmış ve bu ülke dünya altın müstahsilleri arasında altıncıdan dördüncü sıraya geçmiştir. Mısırdaki bir kaç altın cevheri zuhuru keşfolunmuş ve işletilmek üzere ihzârı amelîyelere girişilmiştir. Belçika Kongosu ve Kilo - Motto ülkelerinde altın istihşalâtına hız verilmiştir.

Dünya gümüş istihşalâtına gelince 1938 yılında 275,15 milyon onzla en yüksek hadde çıktıktan sonra azalmağa başlamış ve 1941 yılında 264 milyon onz inmiştir. 1942 yılda isabet eden gümüş istihşalâtı aşağı yukarı 260 milyon onzdur. Son zamanlarda sivil endüstride bakır ve nikel yerine ikame olunan gümüş istihşalâtının teşviki maksadiyle Amerika B. D - i tarafından Meksika gümüş madenlerinin tevsi ve yeniden teçhizatı için maddî yardımlara devam olunmuştur. Smelting and Refining kumpanyasının bir teşebbüsü üzerine Meksikada yeni keşfolunan gümüş zuhuratının işletilmesine başlanmıştır.

Amerika B. D - inin maliyesinde mevcut gümüş stoku 1942 bidayetinde 3.280 milyon onza baliğ olmuştur. Bu miktardan 1942 yılının ilk yarısında 41 milyon onz gümüş serbest piyasaya çıkarılmıştır. Endüstride sarfolunan gümüş miktarı cihan savaşı başındanberi sistematik bir şekilde artarak 1941 de 80 milyon onzdan 1942 yılında aşağı yukarı 130 milyon onza çıkmıştır. 1942 de millî müdafaa ve elektrik endüstrisinde sarfolunan gümüş miktarı Amerika B. D - inin yıllık istihşalâtının takriben iki misline çıkmıştır. Gümüş ithalatının teşviki maksadiyle 31.8.942 tarihinden itibaren eenebi gümüşünün mubayaa fiyatı onz başına 35,75 den 45 sente yükselmiştir. 1942 sonunda bu fiyata yine 5 sent bir zam yapılarak dahili satış fiyat onz başına 50 senti bulmuştur.

15.11.42 tarihinden itibaren Amerika B. D- inde tezyin eşyası imalâtı için gümüşün hususî eşhasa satılması yasak edilmiştir.

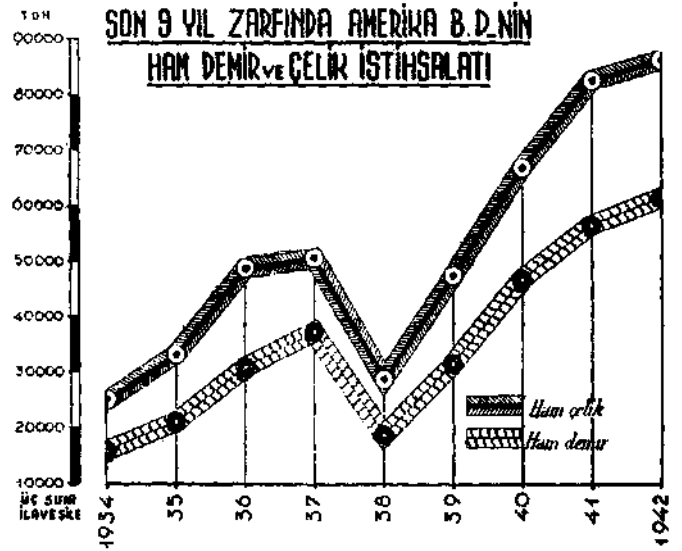
Avrupa memleketlerinde de gümüş istihşalâtını arttırmak ve sivil işlere olan sarfiyatı azaltmak istikametinde bazı tedbirler alınmıştır Almanya, Macaristan ve İtalyada gümüş ticareti hükümet kontrolüne tâbi tutulmuştur. Bu emri müteakip Macaristanda kilogramı 150 pengöye kadar çıkan gümüş fiyatı birden 100 pengöye inmiştir. Macaristanın yıllık gümüş istihşalâtı 1942 yılında 20.000 kg - ı bulmuştur.

Amerika B. D - inde 1942 yılı zarfında gümüş fiyatı onz başına 35,5 sentten 50 sente kadar yükselmişken İngilterede 23,5 pens seviyesini muhafaza etmiştir.

Demir ve çelik :

Silâlanma faaliyetine hız verilmesinin yanı sıra münferit memleketlerin demir ve çelik sarfiyatı olağanüstü çoğalmıştır. Artan ihtiyacı karşılamak üzere hemen hemen bütün memleketlerde demir cevheri madenleri ile demir ve çelik istihşalâtının tevsi, mamulâtın standartlaştırılması istikametinde hummalı faaliyete geçilmiştir. Aynı zamanda sivil işlere olan çelik sarfiyatı tahdit edilmiştir.

Amerika B. D - inde ham demir istihşalâtının geliştirilmesi maksadiyle New-York, New-Jersey, Teksas, Cenubî Kaliforniya demir cevheri madenlerinde işçi sayısı artırılmış ve hükümetçe maddî yardımlar yapılmıştır. Aynı zamanda 1942 ortalarına kadar 6 yüksek fırın yeniden işletilmeğe başlamış ve yılda 1.235.000 ton kapasiteli 20 yüksek fırının inşasına devam

olunmuştur. Bundan başka 9 yüksek fırının genişletilmesi sayesinde 853.000 ton ham demir fazla istihsal olunmuştur. Yüksek fırınların içdöşemelerini inceletme sayesinde 140.000 ton ham demirin fazla istihsaline imkân hasıl olmuştur. Bu tedbirler neticesinde 1942 yılında ham demir istihsalâtı 1941 - e nazaran 6.349.000 ton bir artış kaydederek 61,5 milyon tona çıkmıştır. Bu miktar 1941 istihsalı olan 56,7 milyon tona nazaran % 8,5 nisbetinde fazladır.

Yeni finansmanlar ve tevsi faaliyeti sayesinde Amerika B. D - i çelik endüstrisinin yıllık kapasitesi 1942 yılı zarfında 4 milyon ton tezayütle 92,5 milyon tona baliğ olmuştur. 1940 - 1942 yıllarında ham demir ve çelik istihsalâtındaki gelişme şu cetveldende tebarüz eder (milyon ton hesabı):

İstihsal olunan	1940	1941	1942
Ham çelik	07	82,9	89,5
Ham demir	46,9	56,7	61,5
Elektro - çelik	1,7	8,5	4,0
Çelik halitaları	4,9	6,0	12,5
işlenmiş çelik	48,6	61,0	64,0
Hurda sarfiyatı	41,4	53,6	55,0
Çelik levha imali	4,2	6,0	12,0

Tevsi programı sonunda Amerika B. D - i senevi 70,4 milyon ton ham demir ve 98,3 milyon ton ham çelik istihsal edebilecek bir duruma gelecektir. Dökme çelik istihsalâtındaki tezayüt % 70 - i bulacak ve 1.896.000 tondan 3.290.000 tona çıkarılacaktır. İşlenmiş çelik imali de 1943 sonuna doğru 62 milyon tondan 68,8 milyon tona baliğ olacaktır.

Hurda ihtiyacını temin maksadiyle az istifade olunan ve başlıca demiryol hattına muvazi olan demiryol ray ve köprülerinin sökülmesi ve 500.000 eskimiş vagonun hurdaya çıkarılması derpiş olunmaktadır.

İngilterenin çelik endüstrisi 1942 yılında, ham madde ve malzeme darlığına rağmen, tam bir kapasiteyle çalışmış ve yılda istihsalâtı 14 milyon ton raddelerini bulmuştur. Çelik istihsal ve sarfiyatı hükümet kontrolüne tâbi tutulmuş ve fiyatlar salâhiyettar makamlarca tesbit olunmuştur. Evvelce ithal olunan yüksek tenörlü demir cevheri yerine aşağı nevi Cleveland demir cevherinden istifade edilmiştir. Hurda demir ve çelik tedariki için bombardımana maruz kalan bölgelerdeki demir ve çelikten faydalanılmıştır. Levazım Nazırlığının bir emri üzerine sert çelik halitalarının sivil işlere olan sarfiyatı tahdit edilmiştir. Çelik nevelerinin standardlaştırılması sayesinde harbe kadar 2.000 çeşit yerine son zamanlarda yalnız 85 esas nevi çeliğin imaline devam olunmuştur. 1942 yılında toplatılan hurda demir ve çelik miktarı 1941-e nazaran % 35 nisbetinde bir artış kaydederek 1,5 milyon tonu bulmuştur.

Kanadanın demir ve çelik endüstrisi 1942 yılında yeni bir terakki kaydetmiş ve ham demir istihsalâtı 1.940.000 tona baliğ olmuştur. Bu miktar 1941 yılına nazaran takriben yarım milyon ton bir artış göstermiştir. Memleketin ham çelik istihsalâtı 1941 - e nisbetle oldukça artarak 3.150.000 tona çıkmıştır. Buna rağmen dahili ihtiyacı karşılamak üzere 2 milyon tona yakın çelik Amerika B. D - inden ithal edilmiştir.

Almanyanın da ham demir ve çelik istihsalâtı olağanüstü artmıştır. Anavatan ve işgal olunan bölgelerin demir ve çelik endüstrisini tevhit ve mütecanis bir şekilde teşkilâtlandırılması maksadiyle Demir ve Çelik Fabrikaları Birliği tesis edilmiştir. Bu Birliğe bütün grup ve mahallî birlikler ithal olunmuştur. Birlik tekmiç çelik ve demir istihsal, ithalât, ihracatı ile

fiyatlarını tânzim ve kontrol edecek, siparişlerin ifa müddetini kısaltacak ve enerji ile işçi meselesini müştereken halletmeğe çalışacaktır.

İspanyanın 1942 yılı ham demir istihsalâtı 1941 yılına nazaran cüzi bir artışla 536.86\$ tondan 540.000 tona çıkmıştır. Buna mukabil kok ve diğer malzeme darlığı yüzünden 1942 yılında çelik istihsalâtı 1941 yılına nazaran 40.000 ton miktarında azalarak 637.013 tonu bulmuştur. Hadde mamulâtı da 593.232 tondan 429.000 tona inmiştir. 1.10.42 tarihinden itibaren demir ve çelik fiyatlarına % 20 ilâ % 30 nisbetinde bir zam yapılmış ve ham demirin tonu 273,8 den 390 pezete çıkarılmıştır.

İspanyanın Asturien bölgesinde yeni bir demir ve çelik fabrikasıyla kok bataryalarının inşası ikmal edilerek 1943 bidayetinde işletilmeğe açılmıştır. Bu fabrikaların yevmi kapasitesi 340 ton ham çeliktir.

Fransada olduğu gibi Macaristanda da hurda demir ve çeliğin temini maksadiyle 4.10.42 tarihinde intişar eden bir emirnameye göre 3 senedenberi kullanılmıyan veya esaslı bir tamir istiyen makina ve madenî eşya ile tesisatın salâhiyettar makamlara bildirilmesi lüzumu ilân edilmiştir.

Fransanın doğu, batı ve Pirene bölgesindeki demir cevheri madenlerinde işçi azlığı yüzünden cevher istihsalâtı normal zamanların ancak üçte ikisini tutmuştur. Pirene madenlerindeki yevmi istihsalât 12.000 tondur.

İsviçrenin Wallis bölgesinde % 66 demir tenörlü hematit yatakları keşfolunmuş ve işletilmek üzere ihzari amelîyelere başlanmıştır.

Japonya, demir ve çelik fabrikalarının iptidâî maddesini temin maksadiyle Şimalî Çin ve Mançuko demir madenlerinin tevsiine girişmiş ve buralarda yapılan ithalâtı arttırmıştır. Aynı zamanda demir ve alüminyum stokları hükümet kontroluna tâbi tutulmuştur. Mançukonun Penhsihu civarında 1941 ilkteşrinde işletilmeğe başlıyan demir ve çelik fabrikası 1942 bidayetinden itibaren kapasitesinin % 90 - ı ile çalışmağa başlamıştır. Tung Laen Tao demir cevheri ocaklarında istihsalâta hız verilmiş ve bu civarda yeni bir demir izabehanesinin tesisine girişilmiştir. Bundan dolayı Japonyaya sevkolan ham demir ve çelik miktarı oldukça artmıştır.

Hindistanın 1942 yılında çelik istihsalâtı işçilerin pasif mukavemeti yüzünden 1941 yılına nazaran 250.000 ton bir tenakusla takriben 1 milyon tonu tutmuştur.

Cenubî Afrika ittihadının Pretoria civarındaki üçüncü bir yüksek fırın 1942 sonlarına doğru işletilmeğe başlamıştır. Bu sayede memleketin yıllık çelik istihsalâtının 500.000 tona çıkarılması ve ihtiyacın % 50 - sinin dahilinde temini beklenilmektedir. (Brezilya ve Peru demir endüstrisi hakkında Dünya maden haberleri kısmına bakınız).

Demir ve çelik ticaretiyle fiyatlarına gelince Amerika B. D - inde 1942 bidayetinden itibaren U. S. Steel Export Co. ecnebi memleketlerinden hususî siparişler kabul eden ve ihracat yapan yegâne bir müessese vaziyetini almıştır. Bu müessese Harp İstihsalât Bürosu İhracat şubesinin kontroluna tâbidir. İhracat maddelerinin fob Atlantik limanı fiyatları iki mkyas üzerinden tanzim edilmiştir: a listesi müttefik veya mihverle münasebetlerini kesmiş memleketler için, b listesi ise diğer memleketlere olan satış fiyatlarını ihtiva eder. a listesi fiyatları b - ye nazaran % 30 - 40 nisbetinde daha ucuzdur. Bu listeye göre ton başına dolar hesabı haddelenmiş tel 59,50; hafif raylar 57,30 ;ağır raylar 60,60; teneke 74,88 dolardır. Sigorta bedeli % 3 ilâ % 7,5 arasında tahavvül eder. Navlun fiyatları ton başına çubuk çelik için Amerika B. D - inden Montevideoya 22 dolar, Lisbona 28 ve İskenderun (Türkiye) limanına 37 dolardır.

Bu vesile ile Amerika B. D - inde demir ve bazı demir ile çelik mamulâtı fiyatlarında Harbi Umumî ve son Cihan Savaşı yıllarında kaydedilen temevvücü bir gözden geçirmek âlâ-

kayı muciptir. Aşağıda dercolunan cetvelde başlıca demir ve çelik vasati fiyatları long ton başına dolar hesabı ile gösterilmiştir:

Seneler	Dökme ham demir	Demir çubuk	Çelik çubuk	Çelik putrel	.Kaba saç
1914	13,75	20,25	26,88	26,88	26,83
1915	13,00	19,25	24,64	24,64	24,64
1916	18,50	33,00	45,47	42,56	50,40
1917	55,00	100,00	100,80	100,80	201,60
1918	34,00	47,50	64,96	67,20	72,80
1938	22,20	35,45	52,64	48,61	48,61
1939	21,59	34,00	49,06	47,01	47,04
1940	23,00	34,00	48,16	47,04	47,04
1941	23,70	34,00	48,16	47,04	47,04
1942	24,00	34,00	48,16	47,04	47,04

Demek ki sıkı kontrol ve istihlâtin fevkalâde arttırılması sayesinde Amerika B. D - in de 1939 - 42 yıllarındaki demir ve çeliğin dahildeki fiyatları 1938 yılına nazaran bile düşüktür. Buna mukabil İngiltere, Almanya ve diğer Avrupa memleketlerinde demir ve çelik fiyatlarına 1942 yılı zarfında yeni zamlar yapılmıştır.

Taşkömür ve linyit :

Demir ve çelik endüstrisinin kalkınması, maden kömüründen sun'î benzin çıkarılmasına verilen ehemmiyet, ve benzin yerine kömürle işliyen taşıma vasıtalarının çoğalması maden yakacaklarına olan rağbeti olağanüstü arttırmıştır. Hemen hemen bütün memleketlerde taşkömür ve linyitin hususî eşhas ve müesseselere satışı vesika usulüne tâbi tutulmuş ve aile başına verilen kömür miktarı tahdid edilmiştir. Aynı zamanda taşkömür ve linyit istihlâtının arttırılması için mühim tedbirler alınmıştır. İş mükellefiyeti, fazla istihsal için mükâfat usulünün tatbiki, madenlerde mesai müddetinin uzatılması, taşkömür ve linyit fiyatlarının yükseltilmesi, silâh altına alınan işçilerden bir kısmının kömür ocaklarına iadesi bu gibi tedbirlerin cümlesindedir.

Dünya taşkömür müstahsilleri arasında ilk sırada gelen Amerika B. D - inin 1942 yılındaki taşkömür istihlâtı 1 milyar dolar kıymetini aşan 576 milyon tona baliğ olmuştur. Aynı yılın kok istihsalı 73 milyon tonu tecavüz etmiştir. Antrasit istihlâtı ise 59.960.000 tondur. Kış aylarında maden kömürü istihlâtını arttırmak maksadiyle askere alınan maden işçilerinin bir kısmı terhis olunmuş ve memleketin tarihinde ilk defa olarak kömür ocaklarında kadınların istihdamına başlanmıştır.

Maden kömürü müstahsilleri arasında son zamanlarda ikinci mevki alan Almanyanın taşkömür ve linyit istihlâtı Polonya, Şimalî Fransa, Holanda ve Donez havzasında oldukça artmış ise de, taşkömürün benzin, sun'î kauçuk ve diğer kimyevî maddelerin imalâtında kullanılması, İtalyaya her sene 12 - 13 milyon ton taşkömür ithali, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan ile şimal memleketlerine mahrukat sevkıyatı yüzünden dahilî sarfiyatın tahdidine girişilmiştir. Almanyadan yerilen malûmata göre memleketin 1942 yılı taşkömür ve linyit istihlâtı 500 milyon tonu geçmiştir. İşgal olunan doğu bölgelerinde jeolojik araştırmalara devam edilmiş ve Polonyanın Krakau civarında 300 metre bir derinlikte mühim taşkömür yatakları keşfolunmuştur. Münferit kömür damarlarının kalınlığı 3 metreyi aşmaktadır..

İngilterenin taşkömür istihsalâtı 1939 yılından itibaren azalmağa başlamış ve 1939 ilâ 1942 seneleri arasında 231 milyon tondan takriben 200 milyon tona inmiştir. "Mining Association,, yani Maden Kömürü İşçileri Birliğinin verdiği malûmata bakılırsa Harbi Umumî senelerindeki istihsalât son cihan savaşı yıllarına nazaran % 20 - 25 nisbetinde daha fazla olmuştur. 1913 - 1918 ve 1938 - 42 yıllarında İngilterenin taşkömür istihsalâtı milyon ton hesabı ile şöyledir:

Yıl	Milyon ton	Yıl	Milyon ton
1913	266	1938	227
1915	253	1939	231
1916	256	1940	223
1917	248	1941	206
1918	228	1942	200

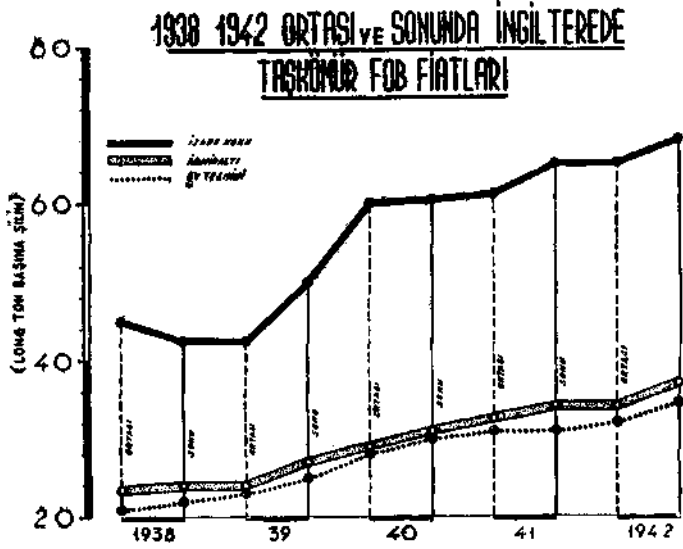
Bu azalışın asıl sebepleri işçilerden bir kısmının silâh altına alınması, beher işçi ve ekip (vardiye) başına isabet eden randımanın 1939- 40 yıllarına nazaran 1,8 cwt azalması ve mesai günlerinde işe gelmeyen amele sayısının 1938 ile 1942 yılları arasında umum kadronun % 8 - inden % 13,95 - ine çıkmasıdır. İşçi başına düşen randımanın inmesi yüzünden taşkömür istihsalâtı haftada 128.000 ton ve yılda 6 milyon ton eksilmişken, gayri kanunî tatiller neticesinde haftalık istihsalât 330.000 ton veya yıllık 17 milyon ton kabili istihsale nazaran azalmıştır. Mining Association'a göre beher işçinin verim kabiliyeti normal yüksekliğe çıkarıldığı ve sebepsiz tatillere son verildiği takdirde İngilterenin taşkömür istihsalâtı 23 - 24 milyon tonluk yeni bir tezyüt kaydedecektir.

Taşkömür istihsalâtını arttırmak maksadiyle bir takım tedbirler alınmıştır: 6.9.1942 tarihli bir emirname ile İngilterenin münferit kömür havzasında çalışan her işçinin vardiye başına isabet etmesi icap eden vasati verim miktarı tesbit edilmiş ve bu miktarı tecavüz eden beher % için 3 pens mükâfat tayin olunmuştur. İşçinin haftalık randımanı % 10 nisbetinde yükselirse bu mükâfat 2 şil. 6 pens ve % 15 nisbetinde yükseldiği takdirde 3 şil. 9 pens tutacaktır. 1942 haziranından itibaren taşkömür ocaklarında çalışan işçilerin vardiye ücretine 2 şil. 6 pens bir zam yapılarak ocak içinde çalışanların asgarî haftalıkları 4 sterlin 3 şilin ve ocak dışındakilerinki 3 sterlin 18 şiline çıkarılmıştır. Aynı zamanda küçük kömür ocakları kapatılarak buralarda çalışan işçiler daha büyük ve verimli madenlere nakledilmiştir. Bundan başka taşkömür ocaklarından başka endüstri branşlarına geçmiş bulunan binlerce işçi madenlere iade edilmiş ve 1942 yazında 11.000 madenci askerî hizmetten terhis olunmuştur. 1942 sonlarına doğru yine askerlikten taşkömür ocaklarına 16.000 işçi avdet etmiştir. Açık işlemlere hız verilmiş ve İngiltere tarihinde ilk defa olarak kadınların maden kömürü ocaklarında çalıştırılmasına girişilmiştir. Hükümetin bir kararı üzerine kâfi derecede randımanla çalışmayan kömür madenlerinin devletleştirilmesi veya hükümetçe işletilmesi usulüne geçilmiştir. Taşkömür fiyatlarına 1942 ortalarında 3 pens ve sene sonunda yine 1 pens miktarında bir zam yapılmıştır.

1942 senesi zarfında 200 taşkömür ocağı için Amerika B. D - ine modern makina ve tesisat sipariş edilmiş ve istihsalâtın rasyonelleştirilmesi maksadiyle Amerika B. D - inden mütehasıs müşavirler celp olunmuştur.

Mükâfat usulünün tatbiki sayesinde temmuz 1942 de 3,29 milyon tonu bulan haftalık taşkömür istihsalâtı eylülün son haftasında 4,14 milyon tona çıkmış ve 1942 sonuna doğru İngilterenin taşkömür ocakları normal kapasitelerinin vasatı % 90 - m ile çalışmağa başlamıştır. Prim almağa muvaffak olan işçi sayısı da 190.000 - e çıkmıştır.

Silâhlanma endüstrisinin mahrukat sarfiyatı % 25 nisbetinde artmış, elektrik şirketlerinin kömür istihlâki normal senelere nazaran % 40, havagazı için olan sarfiyat % 15 ve demir yollarının istihlâki %13 nisbetinde çoğalmıştır. Neticede İngilterenin yıllık taşkömür ihtiyacı 20 milyon ton bir tezyüt kaydetmiştir. Bu yüzden hususî eşhasa satılan aylık kömür miktarı yine 50 kg. azaltılarak 750 kg. - a indirilmiştir.

Pravda gazetesine göre Sovyetler Birliğinin 1942 yılı taşkömür istihsalâtı bütün ihtiyacı karşılamaya kâfi gelmemiştir, çünkü umum istihlâkin % 60 - mı temin eden Donez havzasından istifade olunamamıştır. İstihsalâtı arttırmak

maksadiyle Kuznyetski, Karaganda ve Moskova taşkömür havzasında mesaî saati 10 - dan 12 - ye çıkarılmış ve hususî murakabe heyetleri tayin edilmiştir.

İspanyanın 1942 yılı maden kömürü istihsalâtı 1941 yılına nazaran % 8,17 nisbetinde artarak 9.631.034 tondan 10.418.069 tona baliğ olmuştur. Bu miktarın kömür cinslerine göre taksimi ton hesabına şöyledir:

Maden kömürü	1941	1942	A r t t ı ş	Artışın % nisb.
Taşkömür	7.633.833	8.071.241	437.408	5,78
Antrasit	1.170.715	1.270.203	99.488	8,50
Linyit	826.486	1.076.625	250.139	30,27
Yekûn	9.631.034	10.418.069	787.033	8,17

İspanyanın maden kömürü ihtiyacı yeniden tetkik olunarak taşkömür tüvenan rezervinin 6,22 milyar ve linyitin 1,45 milyar tona vardığı tesbit edilmiştir. 1941 yılına nazaran fazla istihsal olunan her ton taşkömür için 10 peseta prim ödenmesi ve bu maksatla bir fondun tesisi kararlaştırılmıştır. Maden ocaklarında çalışan işçilerin mesai müddeti 8 saate çıkarılmıştır.

Macaristanın taşkömür istihsalâtı, 1938 yılına nazaran % 40 nisbetinde artarak, 1942 de 1,4 milyon tona ve linyit istihsalâtı da 10,7 milyon tona çıkmıştır, Macaristan hükümeti 1939 ilâ 1942 yıllarında maden kömürü ocaklarına 100 milyon pengöden fazla bir sermaye yatırmıştır. Maden kömürü istihsalâtının teşvikine rağmen Romanya arazisinden bir kısmının ilhaki yüzünden nüfus sayısının % 58 nisbetinde artması karşısında memlekette mahrukat kıtlığı devam etmiştir. Bundan dolayı "Kömür Tasarrufu Komisyonu" tarafından bir takım tasarruf tedbirleri alınmıştır: Resmî daire ve okulların azamî sühnet derecesi 18 santigrad olarak tesbit edilmiş, kalorifercilere kömür tasarrufu primi ihdas olunmuş ve bu sahada propaganda faaliyetine hiz verilmiştir.

12.12.42 günlü bir emirname üzerine tek odalı daireye ayda 100 kg., sıcak su ve banyo için 1942/43 kış mevsimine ancak 120 kg. maden kömürü satılmıştır.

İtalya 1842 yılında Almanyadan 12 - 13 milyon ton taşkömür ve kok ithal etmişken, diğer taraftan linyit istihsalâtını arttırmak için malî ve kanunî yardımlarda bulunmuştur. İstria ve Sârdinyada 1942 yılında cem'an 4,5 milyon ton linyit istihsal edilmiştir. Taşkömür ve linyit satış ve tevzi müessesesi kurulmuş, mahrukât satışı karne usulüne tâbi tutulmuştur. Aynı zamanda ton başına 10 lîre nakliyat zammı yapılmıştır. Mahrukât kıtlığı yüzünden 1942/43 kışında bütün okullar iki ay müddetle tatil edilmiştir.

Bulgaristanın devlet kömür madeni Pernikin 1942 istihsalâtı 2,5 milyon tonu aşmış ve 1941 yılına nazaran 600.000 ton bir artış kaydetmiştir. İşçileri teşvik maksadiyle 1942 yılı zarfında ücretlere % 60 nisbetinde bir zam yapılmıştır. Maden kömürü satışı tahdit edilmiş ve vesika usulüne tâbi tutulmuştur. 1942/43 kışı için her aileye azamî 4 ton linyit veya briketi verilmiştir. Çocukları fazla olan veya evlerinde hasta aile efradı bulunanlara 1,3 ton linyit ilâve edilmiştir. Yunanistanın linyit istihsalâtı yeni bir artışla 180.000 tondan 1942 yılında 250.000 tona çıkmıştır. Romanyanın maden kömürü istihsalâtı 2 milyon tonu bulmuştur.

İskandinavya ve şimal memleketlerinde turb istihsaline büyük önem verilmiştir. 1942 yılında Danimarka 4,6 milyon ton, İsveç 600.600 ton, Norveç 2,5 milyon ton ve Finlandiya 140.000 ton turb istihsal etmiştir. Yakacak kıtlığı yüzünden Fransada olduğu gibi Norveçte de 1942/43 kışında 2 - 3 ay okullar tatil edilmiştir.

Hulasaten diyebiliriz ki cihan savaşının doğurduğu kargaşalık ve uluslararası ticarî münasebetlerin çözülmesi dünyanın hemen her bucağında maden kömürü kıtlığını hissettirmiştir.

Petrol:

Dünya petrol istihsalâtı, işletilmesine girişilmiş olan 1857 yılındanberi son 85 sene zarfında ilk defa olarak 1942 de bir tenakus kaydetmiş ve 1941 yılına nazaran takriben 20 milyon ton azalmıştır. Son yapılan tahminlere göre 1942 yılı ham petrol istihsalı 287 milyon tonu tutmuştur. Bu azalışın takriben 10 milyon tonu Amerika kıt'asına ve diğer yarısı da Uzak ve yakın Doğu memleketleriyle Avrupa kıt'asına isabet etmiştir.

Dünya petrol istihsalâtının % 60 - ından fazlasını temin eden Amerika B. D - i 1942 yılı ortalarından itibaren nakliyatın güçleşmesi üzerine istihsalâtı tahdit etmeğe başlamış ve neticede 1941 yılında 1.404,2 milyon varil tutan ham petrol istihsalâtı 1942 yılında 1.384,6 milyon varile inmiştir. 1941 ve 1942 yılı sonlarında Amerika B. D - inin petrol endüstrisi durumu (varil hesabıyla) şöyledir:

Petrol durumu	1941 sonu	1942 sonu	Azalış
Senevi istihsalât	1.404.182.000	1.384.582.000	19.600.000
Yevmî istihsalât	4.081.490	3.896.765	187.725
Ham petrol stoku	248.617.000	231.742.000	11.875.000
Gazolin stoku	90.668.000	79.131.000	11.537.000
Mazot stoku	90.047.000	74.205.000	9.842.000
Yevmî tasfiye olunan	4.077.000	3.667.000	410.000

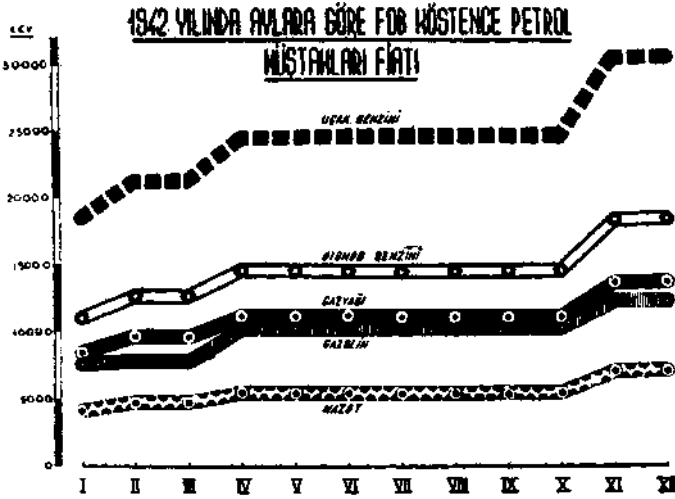
Amerika B. D - inin doğu bölgesinde petrol müşterileri kıtlığı başgöstermeğe başlamış ve benzin sarfiyatı 1938 senesi sarfiyatının % 25-ine indirilmiştir. Hükümetin bir emri üzerine

yılda 10.000 galondan fazla mazot yakan kalorifer tesisatlarının 1942/43 kışında maden kömürü ile teshinine girilmiştir. Teksasın İllinois'e giden ve 849 km. uzunluğunda olan petrol boru hattı uzatılmış ve umum uzunluğu 2.404 km - ye çıkarılmıştır. Böylece doğu eyaletleri Teksasa bağlanmıştır. 22.11.42 gününden itibaren bütün memleket dahilinde benzin satışı tahdit ve vesikaya tâbi, tutulmuş ve haftalık benzin tevzii otomobil başına 4 galon olarak tesbit edilmiştir. Aynı zamanda petrol fiyatına vasati % 6 nisbetinde bir zam yapılmıştır.

Kafkas petrol istihsal ve sevkiyatı da 1942 yılında harp yüzünden oldukça azalmıştır. Maykop petrol havzası ile Stalingrad şehrinin Almanlar tarafından muvakkat işgali ve mühim miktarda sarnıç gemilerinin batırılması Sovyet Rusyanın 1942 petrol istihsalinin normal seyrine mâni olmuştur.

Uzak Doğu bölgelerindeki harp faaliyeti Sumtra, Borneo, Cava, Holanda Hindistanı petrol istihsalâtını 1941 yılına nazaran % 25 nisbetinde azaltmış ve 6,5 milyon tona indirmiştir. 1941 yılında takriben 9,5 - 10 milyon ton petrol istihsal eden İran'ın 1942 yılı istihsalâtı dahilî kargaşalık, istilâ ve malzeme darlığı yüzünden ancak 8,5 milyon tonu tutmuştur. Aynı sebeplerden dolayı İrakin petrol istihsalâtı da yarı yarıya inmiştir. Bundan dolayı 1942 yılında Asya kıtasının petrol istihsalâtı 1941 - e nazaran, takriben 6,5 milyon ton azalmıştır.

Romanya ham petrol istihsalâtında da cüzi bir azalış kaydedilmiştir. Buna mukabil dahilî petrol sarfiyatı harp icapları yüzünden oldukça yükselmiştir. Bundan dolayı 1.12.42 gününden itibaren benzin satışı vesika usulüne tâbi tutulmuş ve sivil otomobillere verilen aylık benzin miktarı tahdit olunmuştur. Petrol müştakları fiyatları 1942 yılı zarfında oldukça yükselmiştir (ilişik grafiğe bakınız). Uçak benzini fiyatı ton başına 18.424 den 30.450 leye otomobil benzini 11.042 den 18.450 leye, gazyağı 8.428 den 13.700 leye ve mazot 4.073 den 7.000 leye çıkmıştır.

Almanya'da sunî petrol istihsalâtına hız verilmiş ve Polonya petrol sahalarının azamî istifade tedbirleri alınmıştır. İspanya hükümeti-Millî Endüstri emrine petrol arama ve işletme işleri için 75 milyon pesos ve Maden Tetkik Enstitüsüne aynı maksatla 8 milyon pesos tahsis etmiştir.

İtalya ve Japonyada petrol sahaları devletleştirilmiş ve petrol endüstrisi devlet inhisarına tâbi tutulmuştur. 1942 yılı zarfında hemen hemen bütün

Avrupada hususî otomobil seyrüseferi yasak edilmiş ve ekser memleketlerde benzin yerine kömür, linyit, turb, tabii gaz ile işliyen nakil vastalarından azamî istifade tedbirleri alınmıştır.

Avustralya, İspanya, İsveç, İsviçre ve Arnavutluk gibi memleketlerde petrol arama ve sondaj işlerine yeni bir hız verilmiştir.

Dünya madenciliğinin 1942 bilançosu gösteriyor ki, siyasî ve iktisadî kargaşalığı tevhit eden cihan savaşı bir taraftan millî müdafaa bakımından önemli yeraltı servetlerinin sarfiyat ve buna muvazi istihsalâtını çoğaltmışken diğer taraftan dünya iktisadiyatının muvazenesine hâlel getirerek metal ve mahrukat kıtlığına sebep olmuştur.

M. T. A.